

20. Miller Lane B. Architects in Power: Politics and Ideology in the Work of Ernst May and Albert Speer, *Journal of Interdisciplinary History* 17 (1986): 283-310.
21. Chipova I. Honest Materiality. *Speech: Materiality*. 2009, 4, pp. 18-29.
22. Викторов А.М., Викторова Л.А. Природный камень в архитектуре. – М.: Стройиздат, 1983. – 191 с.
23. Парамонова Д. Грибы, мутанты и другие: архитектура эры Лужкова.- Москва: Strelka Press, 2013. – 100 с.
24. Sarzyński P. Dyktatura przepychu. *Polityka*, 10(2948), 5.03-11.03.2014, s.100-105.
25. Darlington R. A Short Guide to the Russian Political System. Last modified on 14 December 2015 Available at: <http://www.rogerdarlington.me.uk/Russianpoliticalsystem.html>.
26. Schumacher P. Parametricism as Style - Parametricist Manifesto. London. Presented and discussed at the Dark Side Club1, 11th Architecture Biennale, Venice 2008. Available at: <http://www.patrikschumacher.com/Texts/Parametricism%20as%20Style.htm>.

Анотація

Стаття присвячена основним аспектам взаємозв'язку геополітичних явищ та сучасної архітектури, зокрема матеріальної складової архітектурної форми. Місцеві та «інтернаціональні» матеріали, використовувані для втілення ключових концептуальних проєктів часто є відображенням позиції держави на геополітичній мапі світу. Матеріальність розглядається насамперед в контексті головних геополітичних концепцій сучасності.

Ключові слова: матеріальність, геополітика, архітектурна форма, глобалізація, постмодернізм, неомодернізм.

Аннотация

Статья посвящена основным аспектам взаимосвязи геополитических явлений и современной архитектуры, в частности материальной составляющей архитектурной формы. Местные и «интернациональные» материалы, используемые при воплощении ключевых концептуальных проєктов, часто отображают положение государства на геополитической карте мира. Материальность рассматривается в первую очередь в контексте главных геополитических концепций современности.

Ключевые слова: материальность, геополитика, архитектурная форма, глобализация, постмодернизм, неомодернизм.

УДК: 72.03

О.Л. Михайлишин

доктор архітектури, доцент,

*Національний університет водного господарства
та природокористування (м. Рівне, Україна)*

**СОЦІОКУЛЬТУРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА МОДЕРНІЗАЦІЯ ЯК
ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ АРХІТЕКТУРИ МІЖВОЄННОЇ ВОЛИНИ**

Анотація: у статті розглянуто основні проблеми, завдання та напрями розвитку архітектури Волині у 1920-30-х роках в контексті державотворчих, трансформаційних та модернізаційних процесів у Другій Речі Посполитої та досліджуваному регіоні. Окреслено суть понять “соціокультурна трансформація” і “модернізація”.

Ключові слова: архітектура, містобудування, соціокультурна трансформація, модернізація, Волинь, міжвоєнний період.

Постановка проблеми. Ризький мирний договір, укладений у березні 1921 р., остаточно закріпив кордон між Другою Річчю Посполитою та Радянським Союзом. Як відомо, за цим правово-політичним актом українські землі були розділені і по частинах увійшли до кожної з означених держав. На захід від кордону розташувалась Польська держава – величезний конгломерат суспільно-економічних структур з різними правовими, адміністративними, монетарними системами. Інтеграція усіх територій в єдине ціле ускладнювалась їх більш ніж столітнім перебуванням у різних державах (до 1918 р. 69% території перебували у складі Російської імперії, близько 20% належали Австро-Угорській, приблизно 11% - Німецькій імперії [1, с.258]), що наклало відбиток на спосіб життя населення, формування системи особистих і суспільних цінностей, рівень культури, звичаї, а також на ставлення до держави в цілому.

Перед польською владою постало надважке завдання ендогенного характеру – подолати стагнацію економіки, знівелювати диспропорції в суспільно-економічному розвитку східних і західних територій, мінімізувати соціально-культурні відмінності між регіонами. Тобто, в окремих частинах нової держави та в її межах як єдиного соціокультурного цілого мали відбутись різномасштабні трансформації, які стали б відображенням цілеспрямованої діяльності владних інститутів та усіх верств суспільства для досягнення єдиної мети. Водночас, Польська держава, інтегруючись у західноєвропейський економічний і соціокультурний контекст, зазнала екзогенної дії, сприйнявши модернізаційний імпульс, що передбачав перехід від традиційного (аграрного) до сучасного (індустріального) суспільства і прийняття відповідних цінностей. Тому, можна говорити про *трансформаційний* і *модернізаційний*¹³ вектори розвитку польського суспільства, де перший передбачав необхідність вирішення внутрішніх проблем і змін як таких, другий визначав чітку

¹³ У даній роботі трактування модернізації пов’язується з цивілізаційним підходом до вивчення суспільства (О.Шпенглер, А.Тойнбі), що проголошує примат культури над економікою – неможливість будь-якої модернізації поза контекстом культури.

орієнтацію на зовнішні взірці і новації, окреслюючи напрям і якісні характеристики цих змін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Враховуючи значну кількість існуючих теорій, а також неоднозначність трактування в суспільних та гуманітарних науках поняття “соціокультурна трансформація”, необхідно окреслити сутність використовуваного терміну. Так, під трансформацією в загальному визначенні розуміють зміну, перетворення виду, форми, істотних властивостей чого-небудь¹⁴. Проблемі визначення понять та дослідження соціокультурних трансформацій як перехідних процесів розвитку суспільства присвячені ряд дисертаційних робіт російських дослідників О.Глазунова [2], В.Сургуладзе [3], Б.Старостіна [4]. Найбільш прийнятним, на нашу думку, є сформульоване О.Глазуновим визначення соціокультурної трансформації як перехідного стану культури, такого фрагменту культурно-історичного процесу, коли культурна реальність вже вийшла за межі попереднього якісно визначеного культурного стану (типу культури), але не досягла ще характеристики цілісності нового типу, нового системного рівня, визначеності і самототожності нової якості [2, с.66]. Культурологи (зокрема, Ю.Лотман) вважають, що ці періоди, як правило, супроводжуються кризами, трансформаціями світогляду суспільства в цілому, суперечливістю художніх тенденцій і, одночасно, інноваційними пошуками у всіх сферах життєдіяльності.

Соціокультурну трансформацію слід відрізнити від модернізації, яку в загальноприйнятому визначенні розуміють як підвищення складності суспільних систем і організацій в результаті зростання структурної і функціональної диференціації, виникнення нових форм інтеграції, збільшення адаптивної здатності даного суспільства. Водночас – як різнорідні соціальні процеси та явища, що супроводжують становлення індустріального суспільства “західного типу” [5, с.341]. Тобто, окреслені поняття відрізняються за своїм змістом в контексті дії (як невизначеність наряду і спрямованість - відповідно), стосовно міжвоєнної Польщі і в її складі Волині, можемо розглядати їх як синонімічні. Така можливість виникає з огляду на окреслення терміном “трансформація” глибинних процесів, що відбуваються еволюційним шляхом у соціокультурній сфері [3, с.15], в тому числі, внаслідок “модернізації” – специфічних соціально-економічних змін в країнах з наздоганяючим типом розвитку [5, с.341], до яких належала Друга Річ Посполита. Напрямок трансформації може бути зверненим як до минулих форм організації соціокультурного середовища, так і до модернізації. Тому, термін

¹⁴ Словник іншомовних слів / [за ред. О.С.Мельничука] – К.: Головна редакція Української Радянської енциклопедії, 1977. – С.676.

“модернізація” може бути використаний як синонім “трансформації” стосовно соціокультурних змін, з якими прийнято пов’язувати успіхи модернізації [3, с.21].

Мета статті. Окреслити взаємозв’язок між соціокультурними трансформаціями та модернізацією і напрямками розвитку архітектури та містобудування Волині у міжвоєнний період

Виклад основного матеріалу. Зусилля політичного керівництва Польської держави на поч. 1920-х рр. спрямовувались в першу чергу на розв’язання *соціально-економічних проблем*: відновлення знищеного під час Першої світової війни господарства, об’єднання його в єдину систему і цілісний наступний розвиток, відбудову населених пунктів, їх житлового фонду та інфраструктури.

Разом з тим, модернізація, що розглядалась як джерело економічних та соціокультурних трансформацій і спиралась на західноєвропейські взірці, породжувала проблему *національної ідентифікації*, основним виразом якої у Польській державі стала політична незалежність і культурна самобутність (релігія та близькість до традицій титульного етносу). Адже основним *ідеологічним*¹⁵ завданням, яке потребувало термінового вирішення та постійної уваги від влади, стало формування польської нації і її національної свідомості, необхідні для будівництва національної держави. Розв’язання цього завдання було можливим лише за умови внутрішньої політичної, економічної, соціальної стабільності, заснованої на врахуванні інтересів народів, що населяли Польську державу. До цього зобов’язував Договір про національні меншини (Паризька мирна конференція, 28 червня 1919 р.) і статті Ризької мирної угоди, що декларували забезпечення росіян, українців, білорусів й інших народів, які підпадали під владу Польщі, рівними умовами для розвитку їх національних мови, освіти і культури.

Тому, соціокультурні трансформації мали проявитись передусім в духовній сфері життя суспільства, якісних перетвореннях системи суспільних цінностей, мотивації і моделі соціальної дії, супроводжуючи та ініціюючи перехід від одного стану соціокультурної системи до іншого. У трансформаціях завершувалось те “старе”, що зберіглося на протязі попереднього культурно-історичного циклу і формувалося те “нове”, що буде розвиватись у наступному циклі [2, с.66]. Перехідний етап знайшов своє яскраве відображення у одній з форм культури – архітектурі. І саме архітектура Волині яскраво ілюструє соціокультурні трансформації міжвоєнного періоду.

¹⁵ Ідеологія – сукупність ідеалів, цінностей, цілей поглядів, за допомогою якої певна спільнота висловлює своє ставлення до існуючої соціальної реальності, окремих її проблем і конфліктів [5, с.199]. Офіційна ідеологія визначає вектор соціального розвитку і спеціально стверджується у суспільній свідомості.

Специфіку волинського суспільства після Першої світової війни визначили політичні події на європейському континенті та зміна державного підпорядкування краю. Внаслідок чого відбулася кардинальна зміна суспільного контексту – нематеріального середовища розвитку архітектури. Зокрема, соціально-економічного (тип економічної системи, рівень економічного розвитку), політичного та правового (правові норми і форма політичної організації), соціокультурного (соціальний – соціальна стратифікація населення, структура його етнічного складу; культурний – світогляд і релігійні вірування населення). Не менш значущим був уклад відносин, що сформувався в довоєнний період. Основною його ознакою була колосальна суспільна інерція, успадкована від напівфеодальної Росії. Саме це явище детермінувало два діаметрально протилежні наслідки: модернізаційні процеси в суспільстві поступово підвищували якість життя соціуму, але були настільки слабкими, що дозволили зберегти окремим етнічним групам, в першу чергу українцям, свою ідентичність.

Визначальною рисою соціальної структури населення краю була абсолютна перевага сільських мешканців. На поч. ХХ ст. Волинь залишалась аграрним регіоном, де, станом на 1912 р. селяни складали більше 90% усього населення Волинської губернії Російської імперії, а темпи зростання міського населення – були одними з найнижчих поміж південно-західних губерній [6, сс.42, 245]. Частка сільського населення Волинського воєводства за даними першого перепису населення Польщі, здійсненого у вересні 1921 р., становила 89.1% [7, с.71].

Стан соціально-економічного розвитку Волині безпосередньо залежав також від особливостей національної структури населення. На відміну від інших регіонів України, окрім Галичини, мешканці краю у своїй сукупності були строкатою етнокультурною спільнотою, яка сформувалася в Речі Посполитій у ХVIII ст. внаслідок “другої хвилі” колонізації великими польськими та сполонізованими магнатськими родинами [8, с.18]. Тут проживали українці, поляки, євреї, німці, чехи, татари, представники інших народів. Українці були найбільшою національною меншиною в Другій Речі Посполитій (за різними даними – від 14% [1022, с.125] до 16% [8, с.187]), які заселяли щонайменше 25% території держави [643, с.375]. І якщо національні меншини складали близько 40% усього населення Польщі [9, с.125], що само по собі було великою загрозою територіальної цілісності та стабільності держави, то у Волинському воєводстві вони складали абсолютну більшість – 83.2%. Саме тут кількісна перевага українців над представниками титульної нації (поляками) була вираженою найяскравіше: 68.4% – у 1921 р., при загальній чисельності населення воєводства понад 1.4 млн [1, с.358, 382]. Поляки були

другою за чисельністю етнічною групою – 16.8%, третє місце посідали євреї – 10.5%, німців налічувалось – 1.7%, білорусів – 0.1% [1, с.382]. Численність представників інших народів була незрівнянно малою.

Міста Волині часів Другої Речі Посполитої успадкували неоднорідність етнічної структури населення та його національний склад (57% - євреї, 22% - українці, 16% - поляки, 3% - росіяни, 1% - німці, 1% - чехи [7, с.75]. Однак, зміна формального лідера серед національних меншин в міському соціумі, а також якісних характеристик населення, що репрезентували усі етнічні групи, спричинили до трансформації соціальних, економічних, етнонаціональних, взаємин між мешканцями міст.

Співжиття етнічних груп на засаді польської суспільно-культурної гегемонії – таку модель пропонувала держава для міст, як і для усього регіону, де поляки перебували у виразній меншості. Для влади також було важливо нівелювати російські впливи на міське життя, що залишались достатньо потужними впродовж усього міжвоєнного періоду. Ця проблема набула особливої гостроти в культурній і духовній сферах. На противагу сформованому до 1917 р. міфу про Україну, як "законну" частину Росії, що не має власної національної ідентичності, мови, культури, польським аргументом у вже розв'язаній територіальній суперечці стала ідея культурно-цивілізаційного месіанства стосовно східних територій в контексті обрання Польщею західноєвропейського шляху розвитку. Навіть через два десятиліття після відновлення незалежності Польщі про актуальність обраної стратегії йшлося на з'їзді Польської Шкільної Матері¹⁶ у 1938 р. в Луцьку: "Змінилися форми життя і умови, але залишилися без зміни завдання поширення поглиблення і усталення польськості і основ західної цивілізації. Мусимо бути пильними, залишатися і працювати на кресовому бастіоні" [10, с.8].

Саме в містах держава прагнула реалізувати сформульовану на початку незалежності "кресову ідею Оплоту і Місії". Образно-символічне порівняння міст на східних територіях Другої Речі Посполитої з оборонними фортецями, бастіонами державності, героїзація польського населення як потенційних солдат-захисників батьківщини, були покликані піднімати патріотичний дух і демонструвати постійну готовність боротьби як з внутрішніми, так і зовнішніми ворогами.

Водночас, у романтизуванні минулого і пафосі звеличення колишніх звитяг, пропагуванні культури титульної нації чітко проглядалось прагнення до створення нової національного міфології, в якій значення кресів змінювалось з історичного на ідеологічне [11, с.39]. Низький рівень суспільного розвитку та

¹⁶ Польська Шкільна Матір (Polska Macierz Szkolna) – культурно-освітня організація, заснована у 1906 р. на території Польського Конгресового королівства. Опікувалась розвитком мережі приватних шкіл з польською мовою викладання.

національної свідомості населення Волинського воєводства в цілому породжував у владних колах Речі Посполитої примарні сподівання на привабливість польської культури – як умови її швидкого перейняття меншинами та на слабкість національних рухів, не здатних ефективно протидіяти колонізаційним процесам. Міста ж мали стати носіями давніх чеснот, суспільних основ і цінностей у новому прочитанні, а міська громада – солідаризуватись для досягнення вищої мети побудови держави.

Архітектуру і містобудування Волині 1921-1939 рр. можна розглядати як соціокультурний феномен, виникнення і розвиток якого стали результатом кардинальних суспільних змін в Європі та Другій Речі Посполитій наприкінці першого двадцятиліття ХХ ст. і тривали до початку Другої світової війни. І, навпаки, архітектурна діяльність спрямовувалась на створення певної просторової моделі середовища, яка б стимулювала ці соціокультурні зміни. Усі структурні елементи цієї діяльності – містобудівна, об'єктна, пам'яткоохоронна – у тому чи іншому ступені на різних етапах впродовж досліджуваного періоду відображали різні компоненти трансформації, в першу чергу, “традиційний відступ” та модернізацію.

Пріоритетність чи паритетність названих компонентів детермінували завдання в політичній та ідеологічній сфері – прийняття ідеології національного державотворення, загальнокультурної деколонізації (“націоналізацію” культурного життя, дерусифікацію символічного простору, і створення власного – чітко національного), інтеграції в західноєвропейський культурний простір. Тому, зважаючи на потужність зовнішніх чинників модернізації, які стосовно Волині набули властивостей емерджентності, тут була прийнята “ідеальна модернізаційна модель”, в якій універсальні елементи традиційної культури [...] використовувались для впровадження універсалізму Заходу” [4, с.87]. У цьому контексті набувала особливої актуальності проблема мотивів і стимулів модернізаційної діяльності. Для Волині пропонувались мотиви, що мали традиціоналістське підґрунтя, а спрямовувались на модернізацію для досягнення певного соціокультурного ідеалу. Разом з тим, особливість полягала в тому, що стосовно досліджуваного регіону йшлося про *неорганічну культурну модернізацію*, що являла собою нав'язування ідей, цінностей, чужих для місцевого соціуму, мала результатом руйнування існуючої соціальної традиції і візуалізувалась у відповідних архітектурно-просторових концепціях і вирішеннях.

Названі обставини визначили наступну особливість архітектурного процесу на території міжвоєнної Волині – *відсутність конфлікту* між традицією і модернізацією в національному (польському) прочитанні в архітектурному формотворенні, характерну для інших регіонів Другої Речі

Посполитої. Адже як перша, що шукала відповіді на питання сьогодення в минулому, так і друга, що спрямовувала погляд у майбутнє, привносились сюди ззовні і сприймались як різні, але рівнозначні елементи іншого соціокультурного простору.

Водночас, стосовно образно-стилістичних тенденцій в архітектурі міжвоєнної Волині можна говорити про *вибіркову модернізацію* як про ще одну особливість її розвитку. Прагнення “повернення” і “приєднання” до західноєвропейської цивілізації, відділення від російського історичного та культурного досвіду виражалось у змістовому дуалізмі художньо-естетичної основи формотворення, поширеної в регіоні. Так, екстраполяція традиціоналістської парадигми у національній (польській) версії спрямовувалась на заміщення російських взірців. Окремі елементи цієї парадигми синтезували в собі трактування у якості традиційних не тільки вернакулярні (в широкому розумінні цього поняття) об’єкти, але й такі, що засвідчували спільність соціокультурної динаміки Польщі і Західної Європи в минулі періоди, представляли взірці національного варіанту класичних архітектурних стилів, а, значить, обґрунтовували необхідність синхронізації відповідних процесів вже у ХХ ст. Зміна формально-стилістичних ідентифікаторів, що відбувалась в польській архітектурі на поч. 1920-х рр. під впливом різномірних чинників, в результаті урівняла в правах традиціоналістів і новаторів. Універсальність форм архітектури авангарду допускала можливість “подвійного кодування” образу об’єктів: як зразків національного і, одночасно, “інтернаціонального” стилю. Проте, на заваді всеохоплюючого впливу останнього на Волині стала місцева духовно-релігійна традиція – єдиний чинник національно-культурної та історичної ідентифікації регіону, а також – аргумент у міжнетнічному діалозі та при формуванні державної ідеології.

Позитивна конвергенція – як ще одна особливість архітектурної діяльності на Волині у 1920-30-х рр. – означала синтез на волинському ґрунті тих елементів західноєвропейських і польських архітектурних концепцій або їх адаптованих версій, які сприяли найбільш швидкому і ефективному розв’язанню конкретних завдань в соціальній, ідеологічній, культурній сферах регіону і візуалізувались на містобудівному і об’єктному рівнях.

Соціокультурна трансформація, що відбувалась на Волині внаслідок кардинальної зміни політико-ідеологічних умов, детермінувала деструкцію існуючої тут світоглядно-ціннісної системи, внутрішні протиріччя між ціннісними стандартами, що запроваджувались державною ідеологією у суспільну свідомість, та прагненням більшості населення зберегти власну ціннісну ідентичність завдяки діяльності окремих суспільних інститутів (церква).

Ці протиріччя знайшли свій вираз у підходах до формування архітектурного середовища населених пунктів і їх архітектурного простору, пріоритетності застосування певних архітектурно-стилістичних систем і архітектурних форм.

Водночас, дослідження показали чітку *диференційованість і нерівномірність* щодо глибини, змісту і зовнішніх проявів модернізаційно-трансформаційних зсувів, зокрема за допомогою архітектурних засобів, у центрі та провінціях, на території Великої Польщі та “східних кресах”, у містах і сільській місцевості, в тому числі на Волині, що відбувались на тлі і в контексті трансформацій в Західній Європі та СРСР.

Просторово-планувальний розвиток середовища волинських міст був тісно пов’язаний з урбанізаційними процесами – одним з проявів модернізації. Зростання політико-ідеологічної та соціально-економічної ролі міст регіону спонукало до розв’язання проблем з точки зору соціальної та культурної. В обох випадках йшлося про символізацію змін.

Так, змінювана якість архітектурного простору матеріально фіксувала соціальні процеси, що відбувались у суспільстві. У першу чергу, це – формування іншої моделі стратифікації, інтеграції соціуму в новій політичній і соціокультурній реальності, а також дії, спрямовані на реструктуризацію планувального каркасу, морфології забудови, вирішення житлової проблеми в містах Волині.

Остання складова визначала необхідність засвідчення культурно-історичної спадкоємності міського середовища – як ще одного символу його сучасного розвитку.

Архітектурний простір трактувався тут як транслятор цінностей, що, по-перше, дозволяв кожній соціальній групі бути включеною в соціокультурне поле; по-друге, був чинником формування різних форм ідентичності.

Проте у найбільших містах Волині (Рівному, Луцьку) просторово-планувальні перетворення спрямовувались не на акцентування первинної етнокультурної ідентичності простору та збереження традиційних елементів міської тканини, а на візуалізації європейського та польського минулого цих міст, яке виконувало роль своєрідного містка до сучасності і, одночасно, на унаочнення соціальних змін, що відбувались у волинському соціумі впродовж 1920-30-х рр.

Тому, можна говорити про *композиційно-просторову дивергенцію* існуючих та нових елементів планувального каркасу як про закономірність розвитку міського середовища.

Збереження елементів планувальної структури міського історичного ядра (міст-магдебургій з ринковою площею та храмом), яка втілювала європейську

містобудівну традицію, та одночасне формування в структурі міст системи нових громадських просторів, які відображали процес державотворення, означало *символізацію* цих просторів як чинника інтеграції міської громади, її історичної, територіальної, релігійної, врешті, цивілізаційної ідентифікації. Таким чином, на відміну від процесів, що відбувались у міжвоєнний період в СРСР та Радянській Україні, розвиток середовища волинських міст відбувався не шляхом нищення архітектурних просторів-символів минулого і заміщення їх такими, що заперечували його цінність, а шляхом творення нових, що в архітектурно-просторових формах втілювали ідею модернізації та загалом відображали соціокультурні трансформації в суспільстві.

Під впливом нової соціально-політичної парадигми міське середовище наповнювалось архітектурними об'єктами (храмами, народними домами, школами), які фіксували ідеологічну модель в просторовій формі, утворюючи національну та релігійну ідентичність. В контексті символізації простору набувало актуальності завдання охорони об'єктів архітектурної спадщини минулого, які виступали ціннісними орієнтирами ідеологічної моделі суспільства, були ланкою, що засвідчувала спадкоємність його розвитку, спільну історичну пам'ять соціальних груп і етносів – громадянську ідентичність.

У сільській місцевості, зважаючи на низьку динаміку соціальних змін, пріоритетним завданням на просторовому рівні було створення/реконструкція або збереження територіальної та етнорелігійної ідентичності громади, яке реалізовувалось шляхом будівництва нових або реставрації існуючих храмів – просторових доміант, маркерів середовища аксіологічного змісту.

Ознакою модернізації та інтеграції середовища у контекст соціокультурного розвитку польської держави, і, значною мірою, асиміляції соціуму стало також активне будівництво шкіл. Розширення типології об'єктів проектування відобразили інституційні зміни та трансформації культурно-дозвілєвих практик в суспільстві, детерміновані соціально-політичними змінами та запровадженням технологічних новацій.

Необхідність візуалізації змін у соціально-класовій, професійній структурі волинського соціуму, формування морфології міського простору нової якості зумовлювала на початковому етапі накладання польської архітектурної традиції на місцеву, що визначило архітектурно-стилістичну “багатошаровість”, поліпарадигмальність формування образу житлових і громадських будівель. При цьому щодо привнесених форм відзначався скорочений цикл розвитку, який лише формально зафіксував інтегральність соціокультурних процесів на Волині стосовно загальнодержавних; щодо місцевих – еволюційність розвитку циклу і згасання.

Поширення авангардної стилістики і її переважання у архітектурних вирішеннях до кінця міжвоєнного періоду на Волині, на відміну від країн-лідерів авангардного руху та центрів архітектурної думки у Другій Речі Посполитій, можна вважати свідченнями процесів наздоганяючої модернізації, а також незмінності ідеологічної і культурної парадигм. Як відомо останні проголошували незалежність (постколоніальний вектор розвитку), національну державу, її культуру (“польськість” і “європейскість”) базовими національними цінностями для польського суспільства в цілому і волинського соціуму – зокрема.

Висновки. Розвиток архітектурно-містобудівного середовища населених пунктів Волинського воєводства у міжвоєнний період був унаочненням модернізації волинського суспільства, його інтеграції в соціокультурний та економічний простір Другої Речі Посполитої. Змінюване під дією комплексу зовнішніх та внутрішніх чинників, це середовище було одним з найважливіших чинників соціокультурних трансформацій у всіх сферах життя в регіоні.

Література

1. Historia Polski w liczbach: w 2 t. – Т.1. – Państwo. Społeczeństwo. – Warszawa: Główny Urząd Statystyczny, 2003. – 576 s.
2. Глазунов О.Н. Проблемы социокультурных трансформаций в теоретическом наследии Франкфуртской школы: дисс. на соиск. науч. степ. канд. культурологи: спец. 24.00.01 “Культурология” / Глазунов Олег Николаевич. – М., 2007. – 169 с.
3. Сургуладзе В.Ш. Тенденции социокультурной трансформации современного российского общества: дисс. на соискание уч. степени канд. философ. наук: спец. 09.00.11 “Социальная философия” / Сургуладзе Вахтанг Шотович. – М., 2007. – 193 с.
4. Старостин Б.С. Социальное обновление: схемы и реальность / Б.С. Старостин. – М. Политиздат, 1981 – 183 с.
5. Философский словарь / [под ред. И.Т.Фролова]. – 7-е изд., переработ. и доп. – М.: Республика, 2001. – 719 с.
6. Прищепа О.П. Міста Волині у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. / О.П. Прищепа. – Рівне: ПП ДМ, 2010. – 287 с.
7. Mędrzecki Wł. Województwo Wołyńskie. 1921-1939. Elementy przemian cywilizacyjnych i politycznych / Wł. Mędrzecki. – Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź: Wyd-wo PAN, 1988. – 203 s.
8. Грицак Я.Й. Нарис історії України: формування української модерної нації ХІХ-ХХ ст.: [навч. посібник для учнів гуманіст. гімназій, ліцеїв, студентів іст. фак. вузів, вчителів.] / Я.Й. Грицак. – К.: Генеза, 1996. – 360 с.

9. Zieliński H. Historia Polski 1914-1939 / H. Zieliński. – Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1985. – 427 s.
10. Polska Macierz Szkolna na Wołyniu / Równe: Wyd-wo Wołyńskiego Zarządu Miejskiego Wojewódzkiego Polskiej Macierzy Szkolnej, 1938. – 61 s.
11. Ziemiński A. Miasta kresowe Polski międzywojennej: mit i rzeczywistość / A. Ziemiński // Odra. – 1984. - №4. – S.38-43.

Abstract

The article analysis the main problems, tasks and trends of the architecture development in Volyn in the 1920-30s within the context of the processes of nation-building, transformation and modernization in the Second Polish Republic and the researched region. The notions of “sociocultural transformation” and “modernization” are explained and defined for the use in the article.

Key words: architecture, urban planning, sociocultural transformation, modernization, Volyn, interwar period.

Аннотация

В статье рассмотрены основные проблемы, задачи и направления развития архитектуры Волыни в 1920-30-х годах в контексте трансформационных, модернизационных процессов во Второй Речи Посполитой и исследуемом регионе. Определена суть понятия «социокультурная трансформация» и «модернизация»

Ключевые слова: архитектура, градостроительство, социокультурная трансформация, модернизация, Волынь, междувоенный период.

УДК 72.03

О.І. Моркляник

*к. арх., доцент, доцент кафедри «Архітектурне проектування»,
Інститут архітектури НУ «Львівська політехніка» (Україна)*

УТОПІЧНІ ІДЕЇ СОЦІАЛІСТИЧНОГО РЕАЛІЗМУ В ЖИТЛОВІЙ АРХІТЕКТУРІ ЛЬВОВА КІН. 40-Х – І ПОЛ. 50-Х РР. 20 СТ.

Анотація. В статті зроблена спроба незаідеологізованого аналізу проблеми утопічних ідей соціалістичного реалізму в архітектурі Львова кін. 40-х – І пол. 50-х рр. 20-го ст. та виявлено архітектурні прийоми, застосовувані в будівлях, що притаманні даному періоду. Підкреслена важлива риса архітектури соціалістичного реалізму – невідповідність зовнішньої форми внутрішньому змісту.

Ключові слова: житлова архітектура, соціалістичний реалізм, утопічні ідеї соцреалізму.